

" את שניהם אני אוהב "

אברהם, שרה, הגר וישמעאל

1. בראשית פרק טז

אברם, שרי והגר – סיפור ראשון (אברהם בן שמונים ושש)

- (א) ושרי אשת אברם ל' א ילדה לו ולה שפחה מצרית ושמה הגר:
(ב) ות אמר שרי אל אברם הנה נא עצרני ה' מלדת ב' א נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה
וישמע אברם לקול שרי:
(ג) ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית שפחתה מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ
כנען ותתן א' תה לאברם אישה לו לאשה:
(ד) ויב' א אל הגר ותהר ותרא כי הרתה ותקל גברתה בעיניה:
(ה) ות אמר שרי אל אברם חמסי עליך אנ' כי נתתי שפחתי בחיקך ותרא כי הרתה ואקל
בעיניה ישפ' ט ה' ביני וביניך:
(ו) וי' אמר אברם אל שרי הנה שפחתך בידך עשי לה הטוב בעיניך ותענה שרי ותברח

מפניה:

- (ז) וימצאה מלאך ה' על עין המים במדבר על העין בדרך שור:
(ח) וי' אמר הגר שפחת שרי אי מזה באת ואנה תלכי ות' אמר מפני שרי גברתי אנ' כי
ב' רחתי:
(ט) וי' אמר לה מלאך ה' שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה:
(י) וי' אמר לה מלאך ה' הרבה ארבה את זרעך ול' א יספר מר' ב:
(יא) וי' אמר לה מלאך ה' הנך הרה וי' לדת בן וקראת שמו ישמעאל כי שמע ה' אל עניך:
(יב) והוא יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו ועל פני כל אחיו ישכ'ן:
(יג) ותקרא שם ה' הד' בר אליה אתה אל ראי כי אמרה הגם ה' ל'ם ראיתי אחרי ר' אי:
(יד) על פן קרא לבאר באר לחי ר' אי הנה בין קדש ובין בכד:
(טו) ותלד הגר לאברם בן ויקרא אברם שם בנו אשר ילדה הגר וישמעאל:
(טז) ואברם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל לאברם:

2. רש"י בראשית פרק טז

למה ציפתה שרה?

אבנה ממנה - בזכות שאכניס צרתי לתוך ביתי:

3. רד"ק בראשית פרק טז

כיוון שראתה שרי שלא ילדה לאברהם והיא בת שבעים וחמש חשבה כי אין לה תקוה עוד,
אמרה, הנה כי האל אמר לאברהם שיתן לו זרע שיירש הארץ וממני לא יהיה לו זרע עוד כי
אני זקנה והבן שיהיה לו מאשה אחרת יהיה לו, טוב לי שאתן לו שפחתי לאשה אולי אבנה
ממנה ויהיה לי כבני וטוב לי, משיהיה לי בן מאשה אחרת.

4. בראשית פרק ל

- (א) ותרא רחל כי ל' א ילדה ליעקב ותקנא רחל באח' תה ות' אמר אל יעקב הבה לי בנים
ואם אין מתה אנ' כי:
(ב) ויחר אף יעקב ב' רחל וי' אמר התחת אל הים אנ' כי אשר מנע ממך פרי בטן:
(ג) ות אמר הנה אמת' ב' א אליה ותלד על ברפי ואבנה גם אנ' כי ממנה:
(ד) ותתן לו את ב'לה שפחתה לאשה ויב' א אליה יעקב ב':
(ה) ותהר ב'לה ותלד ליעקב ב' בן:

(ו) וַתֹּאמֶר רַחֵל דַּנְנִי אֶל הַיָּמִים וְגַם שָׁמַע בֶּקֶל לִי וַיִּתֵּן לִי בֵן עַל כֵּן קָרָאָה שְׁמוֹ דָּן:

5.רמב"ן בראשית פרק טז

הקשר המיוחד שבין אברהם ושרה

(ב) וישמע אברם לקול שרי - לא אמר הכתוב "ויעש כן", אבל אמר כי שמע לקול שרי, ירמוז כי אף על פי שאברם מתאוה מאד לבנים לא עשה כן בלא רשות שרי, וגם עתה לא נתכוון שיבנה הוא מהגר ויהיה זרעו ממנה, אבל כל כוונתו לעשות רצון שרה שתבנה ממנה, שיהיה לה נחת רוח בבני שפחתה, או זכות שתזכה היא לבנים בעבור כן כדברי רבותינו (ב"ר מב ב עא ז):

ואמר עוד ותקח שרי - להודיע שלא מהר אברם לדבר עד שלקחה שרי ונתנה בחיקו. והזכיר הכתוב שרי אשת אברם, לאברם אישה - לרמוז כי שרה לא נתיאשה מאברם ולא הרחיקה עצמה מאצלו, כי היא אשתו והוא אישה, אבל רצתה שתהיה גם הגר אשתו. ולכך אמר לו לאשה - שלא תהיה כפלגש רק כאשה נשואה לו. וכל זה מוסר שרה והכבוד שהיא נוהגת בבעלה:

6.רש"י על בראשית פרק טז פסוק ד

שני הריונות

(ד) ויבא אל הגר ותהר - מביאה ראשונה (ב"ר):

ותקל גברתה בעיניה - אמרה שרי זו אין סתרה כגלויה מראה עצמה כאלו היא צדקת ואינה צדקת שלא זכתה להריון כל השנים הללו ואני נתעברתי מביאה ראשונה (ב"ר):

7.רש"י על בראשית פרק טז פסוק ה

חמסי עליך - חמס העשוי לי עליך אני מטיל העונש כשהתפללת להקב"ה מה תתן לי ואנכי הולך עירי לא התפללת אלא עליך והיה לך להתפלל על שנינו והייתי אני נפקדת עמך ועוד דבריק אתה חומס ממני שאתה שומע בזיוני ושותק (ב"ר):
אנכי נתתי שפחתי וגו' ביני וביניך - כל בינך שבמקרא חסר וזה מלא קרי ביה וביניך (ר"ל נוכח לנקבה) שהכניסה עין הרע בעיבורה של הגר והפילה עובריה הוא שהמלאך אומר להגר הנך הרה והלא כבר הרתה והוא מבשר לה שתהר אלא מלמד שהפילה הריון הראשון:

8.רש"י על בראשית פרק טז פסוק יא

הנך הרה - כשתשובי תהרי כמו הנך הרה דאשת מנוח (שופטים יג):

9.רמב"ן על בראשית פרק טז פסוק ו

האם חטאה שרה בהתנהגותה כלפי הגר?

(ו) ותענה שרי ותברח מפניה חטאה אמנו בעוני הזה, וגם אברהם בהניחו לעשות כן, ושמע ה' אל עניה ונתן לה בן שיהא פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני הענוי:

10.רש"י על בראשית פרק טז פסוק יג

רוח הקודש של אברהם

גם הלום - לשון תימה וכי סבורה הייתי שאף הלום במדברות ראיתי שלוחו של מקום אחרי רואי אותם בביתו של אברהם ששם הייתי רגילה לראות מלאכים ותדע שהיתה רגילה לראותם שהרי מנוח ראה את המלאך פעם אחת ואמר מות נמות וזו ראתה ד' זה אחר זה ולא חרדה:

11.רש"י על בראשית פרק טז פסוק טו

מדרגתה הרוחנית של הגר

ויקרא אברם שם וגו' - אע"פ שלא שמע אברם דברי המלאך שאמר וקראת שמו ישמעאל שרתה רוח הקודש עליו וקראו ישמעאל:

12. ספר בראשית פרק כא

אברהם, שרה והגר סיפור שני (אברהם בן מאה)

- (א) וה' פקד את שרה כאשר אמר ויעש ה' לשרה כאשר דבר:
(ב) ותהר ותלד שרה לאברהם בן לזקניו למועד אשר דבר א'תו אל הים:
(ג) ויקרא אברהם את שם בנו הנולד לו אשר ילדה לו שרה יצחק:
(ד) וימל אברהם את יצחק בנו בן שם נת ימים כאשר צוה א'תו אל הים:
(ה) ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו:
(ו) ות'אמר שרה צח'ק עשה לי אל הים כל הש'מע יצחק לי:
(ה) ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו:
(ו) ות'אמר שרה צח'ק עשה לי אל הים כל הש'מע יצחק לי:
(ז) ות'אמר מי מלל לאברהם היניקה בנים שרה כי ילדתי בן לזקניו:
(ח) ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק:
(ט) ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק:
(י) ות'אמר לאברהם גרש האמה הז'את ואת בנה כי לא יירש בן האמה הז'את עם בני עם יצחק:
(יא) וירע הדבר מא'ד בעיני אברהם על אוד'ת בנו:
(יב) וי'אמר אל הים אל אברהם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך כ'ל אשר ת'אמר אליך שרה ש'מע בק' לה כי ביצחק יקרא לך זרע:
(יג) וגם את בן האמה לגוי אשימנו: כי זרעך הוא:
(יד) וישכם אברהם בב'קר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר שם על שכמה ואת הילד וישלחה ותלך ותתע במדבר באר שבע:
(טו) ויכלו המים מן החמת ותשלך את הילד תחת אחד השיחם:
(טז) ותלך ותשב לה מנגד הרחק כמטחוי קשת כי אמרה אל אר'אה במות הילד ותשב מנגד ותשא את ק'לה ותבך:
(יז) וישמע אל הים את קול הנער ויקרא מלאך אל הים אל הגר מן השמים וי'אמר לה מה לך הגר אל תיראי כי ש'מע אל הים אל קול הנער באשר הוא שם:
(יח) קומי שאי את הנער והחזיקי את ידך בו כי לגוי גדול אשימנו:
(יט) ויפקח אל הים את עיניה ותרא באר מים ותלך ותמלא את החמת מים ותשק את הנער:
(כ) ויהי אל הים את הנער ויגדל וישב במדבר ויהי ר'בה קשת:
(כא) וישב במדבר פארן ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים:

13. רש"י על בראשית פרק כא פסוק ט

מעשיו הרעים של ישמעאל

מצחק - לשון ע"א כמו שנא' (שמות לב) ויקומו לצחק. ד"א לשון גילוי עריות כמה דתימא לצחק ב'י. ד"א לשון רציחה כמה דתימא (ש"ב ב) יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו וגו'.
(י) עם בני וגו' - מתשובת שרה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני אתה למד שהיה מריב עם יצחק על הירושה ואומר אני בכור ונוטל פי שנים ויוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה בו חצים כד"א (משלי כו) כמתלהלה היורה זקים וגו' ואמר הלא משחק אני:

14. רמב"ן על בראשית פרק כא פסוק יד

ישמעאל נער בוגר, אברהם אינו שם אותו על שכמה של הגר

(יד) ואת הילד וישלחה נמשך למעלה, ויתן אל הגר ואת הילד, כי גם הילד נתן לה שילך עמה באשר תלך:

15. רש"י על בראשית פרק כא פסוק יא

תגובתו של אברהם

(יא) על אודות בנו - (ב"ר) על ששמע שיצא לתרבות רעה ופשוטו על שאומרת לו לשלחו:

ספר גור אריה על בראשית פרק כא פסוק יא
[יא] שיצא לתרבות רעה. דאם לא כן מאי "על אודות בנו" דקאמר:

16. רד"ק על בראשית פרק כא פסוק יב **הצער הוא גם על ישמעאל וגם על הגר**

על הנער ועל אמתך – כי ידע כי גם על האמה רע בעיניו, ששימשה אותו כמה שנים, וכל שכן שהיה לו ממנה בן. ואף על פי שלא אמר אלא "על אודות בנו" (יא) זכר בנו, כי הוא העיקר, ועליו היה מריב עם שרה, לא עם האמה. אבל האל-שידע את לבבו, אמר "ועל אמתך".

17. ספר בראשית פרק כב

אברהם אוהב את ישמעאל

(א) ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני:
(ב) ויאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המצרים והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך:
(ג) וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמרו ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים:

18. רש"י על בראשית פרק כב פסוק ב

את בנך - אמר לו שני בנים יש לי אמר לו את יחידך אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו אמר לו אשר אהבת אמר לו שניהם אני אוהב אמר לו את יצחק.

19. בראשית פרק כ"א

התארים בהם התורה מכנה את ישמעאל

(ט) ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק:
(י) ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק:
(יא) וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות בנו:
(יב) ויאמר אל הים אל אברהם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך כול אשר תאמר אליך שרה שמע בקול לה כי ביצחק יקרא לך זרע:
(יג) וגם את בן האמה לגוי אשימנו כי זרעך הוא:

(יד) וישכם אברהם בבקר ויקח לחם וחסמת מים ויתן אל הגר שם על שכמה ואת הילד וישלחה ותלך ותתע במדבר באר שבע:
(טו) ויכלו המים מן החמת ותשלך את הילד תחת אחד השיחים:

20. רד"ק על בראשית פרק כא פסוק יד

אברהם משלח את ישמעאל כעמידה בניסיון

וישכם – לעשות מצוות האל.

21. משנה מסכת אבות פרק ה

עשרה ניסיונות

(ג) עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכלם, להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו עליו השלום.

22. רמב"ם פירוש המשניות - מסכת אבות פרק ה משנה ג
התשיעי – שילוח ישמעאל, והעשירי – עקידת יצחק

התשיעי, הרחקת בנו ישמעאל והוא אמרו יתברך אל ירע בעיניך על הנער וגו', וכבר העיר הכתוב איך היה קשה בעיניו הדבר הזה באמרו וירע הדבר מאד בעיני אברהם אלא ששמר מצות הש"י וגרשם. העשירי, עקידת יצחק:

23. אבן עזרא על בראשית פרק כא פסוק יד

מה צייד אברהם את הגר וישמעאל ומדוע לא הספיקו המים?

ויתכן שנתן לה כסף וזהב ולא פי' הכל. ונתן לחם ומים מה שיספיק לה עד באר שבע כי בגרר היה אברהם. והנה היא הלכה ולא ידעה הדרך ותתע והנה בנה חלה מחסרון המים

24. רש"י על בראשית פרק כא פסוק ט"ו

ויכלו המים – לפי שדרך חולים לשתות הרבה.

25. ספר בראשית פרק כה

ישמעאל שב בתשובה אחרי פטירתו של אברהם

וְאֵלֶּה יְמֵי חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר חֵי מֵאֵת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחֲמִשׁ שָׁנִים:

(ח) וַיָּגֹעַ וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשִׁיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשִׁבְעַ וַיֵּאָסֶף אֶל עַמּוּיוֹ:

(ט) וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וַיִּשְׁמַעְאֵל בְּנָיו אֶל מַעֲרַת הַמְּכַפְלָה אֶל שְׂדֵה עֶפְרָן בֶּן צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מְמָרָא.

26. רש"י על בראשית פרק כה פסוק ט

(ט) יצחק וישמעאל - (ב"ר) מכאן שעשה ישמעאל תשובה והוליק את יצחק לפניו והיא שיבה טובה שנאמר באברהם: